

<https://interscience.uz/>

ISSN 2181-1709 (P)

ISSN 2181-1717 (E)

SJIF: 3.805 (2021)

2023/6

**TA'LIM VA
INNOVATION
TADQIQOTLAR**

**ОБРАЗОВАНИЕ И
ИННОВАЦИОННЫЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ**

**EDUCATION AND
INNOVATIVE
RESEARCH**

TA'LIM VA INNOVATSION TADQIQOTLAR
ОБРАЗОВАНИЕ И ИННОВАЦИОННЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
EDUCATION AND INNOVATIVE RESEARCH

Muassis: Buxoro davlat universiteti Fan va ta'lim MChJ Bosh muharrir: Ma'murov Bahodir Baxshullayevich Jamoatchilik kengashi raisi: Xamidov Obidjon Xafizovich, Buxoro davlat universiteti rektori Tahririyat kengashi raisi: Maxmudov Mels Hasanovich Mas'ul kotib: Akramova Gulbahor Renatovna Texnik muxarrir: Davronov Ismoil Ergashevich Tahririyat manzili: Buxoro shahar, Q.Murtazoyev ko'chasi, 16-uy Telefon: +998(90)744-00-22 E-mail: eirjurnal2020@gmail.com Jurnalning elektron sayti: www.interscience.uz Jurnal OAK Rayosatining 2021 yil 30 sentyabrdagi 306/6-son Qarori bilan PEDAGOGIKA, PSIXOLOGIYA, FILOLOGIYA, TARIX FANLARI bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ruyxatiga kiritilgan Bosishga ruxsat etildi: 28.02.2023 y. Qog'oz bichimi 60x84 1/8. b/t.12,5. Buyurtma raqami 1.23 «FAN VA TA'LIM» nashriyotida chop etildi. Buxoro shahar Jurnal 28.07.2021 yilda 9305 raqami bilan O'zbekiston Ommaviy axborot vositalari davlat ro'yxatidan o'tgan Jurnal 2020 yilda tashkil topdi va 2 oyda 1 marta chop etildi. 2021 yil noyabr oyidan boshlab har oyda 1 marta o'zbek, rus va ingliz tillarida chop etiladi «Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar» xalqaro ilmiy-metodik jurnalidan ko'chirib bosish tahririyatning roziligi bilan amalga oshiriladi Maqolada keltirilgan faktlarning to'g'riligi uchun muallif mas'uldir	07.00.00 – TARIX FANLARI	
	Aymatova Z. G'. XIX asrda O'Rta Osiyo musulmonlarining haj ziyorati	7
	Baymatov A. K. O'zbekistonda uy-joy siyosatining milliy modelini yaratish omillari	10
	Boltayev B. B. Yong'in xavfsizligi tarixi (targ'ibot markazi muzeyi misolida)	13
	Khamdamova S. S. Philosophical-educational notions at the literature of central asia in 19-20 centuries (on the example of Mahmudhoja Behbudiy)	18
	Koshanov B. A. Qoraqalpog'iston davlat arbobi qallibek kamalov	22
	Norqo'chqarov X. E. Afg'oniston o'zbeklarida o'zbek tilining holati va hududiy-dealektik tafovutlar: tarixiy yondoshuv (XX asr – XXI asr boshlari)	26
	Ochilov I. Xorazm vohasi aholising turmush tarzidagi qadimiy diniy e'tiqodlar izlari	31
	Orziyev M. Z. XX asrning 70-80 yillarida O'zbekistonning Angola va Mozambik bilan munosabatlari xususida...	35
	Qudratov Sh.Yo. Buxoro amirligi tasarrufidagi bozorlar va savdo markazlari faoliyatiga doir ayrim mulohazalar	39
	Usmonov B. B. O'zbekiston va tojikiston o'rtasidagi iqtisodiy sohadagi hamkorlik aloqalarining rivojlanishi	42
	Назаров О. М. Усиление хлопковой монополии в сурхандарьинской области и его социально-экономические последствия	45
	10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
	Amonov U. S. Ustoz duosin olgan Ustoz	49
	Арипова Х. А. Особенности функционирования ключевых мотивов в романах дины рубиной «почерк леонардо» и «синдром петрушки»	51
	Болтаева М. Ш. Инновационные методы преподавания русского языка и литературы	54
	Israilova D. A. The role of Fairy tales in teaching English language and values to preschool children	58
	Rejapov I. O. Son komponentli frazeologik birliklarning milliy- madaniy o'ziga xosliklari	62
	Soberova M. O'Tkir Hoshimovning "Ikki eshik orasi" romanida o'qituvchi obraziga chizgilar va davr talqini	67

Yo'ldiriyev Q. V. Abdulla Qodiriyning ba'zi kichik asarlarida janr muammosi	71
Yusupova H. U. Uzbek legends: study and translation of foreign researchers	74
Мўминова Н. М. Ўзбек халқ оменалистик айтимларининг когнитив ва композицион хусусиятлари	77
Ўринова М. Н. “Бойчечак” тўпламидаги айтим-олкишлар таҳлили	80
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
Abdulloyev A. N. Harbiy ta'lim muassasalarining ta'lim va tarbiya jarayonida klaster-modul ahamiyati	84
Abduvaliyeva X. A. Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda musiqiy madaniyatni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari, uslubiy-didaktik ta'minoti	87
Atamuradova D. R. The use of modern teaching methods in the process of self-study	90
Atamuratova M. M. Oliy ta'lim talabalarining innovatsion texnologiyalar va interfaol metodlar foydalanib muloqot ko'nikmalarini oshirishning nazariy masalalari	94
Azimov S. S. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda qalamtasvir va rangtasvir o'quv xonasining o'ziga xos jihatlari	97
A'zamova M. N. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida talimiy va tarbiyaviy jarayonlarni rejalashtirishga innovatsion yondashuvlar	101
Абдикамалов Б. А. Использование компьютерного моделирования при изучении вопросов субъядерной физики в соответствии с принципами преемственности и последовательности в учебном процессе	105
Ахрарова Т. А. Домашнее задание как одна из форм самостоятельной работы по математике в начальных классах	108
Daminova N. K. Yoshlarni oilada kasb tanlashga yo'naltirishda temperament xususiyatlarini inobatga olish zarurati	112
Ergashev N. G'. Oliy ta'limda muhandis texnika ixtisosliklarini raqamli ta'lim muhitida iyerarxik o'qitishning amaldagi holati va muammolari	115
Ergasheva G. N. Uzluksiz ta'lim tizimida ingliz tiliga o'rgatishning me'yoriy asoslari	119
Farmonov O'. A. 12-14 yoshli basketbolchilar harakatida ssimetrik yo'nalishdagi mashqlardan foydalangan holda to'oni savatga otish metodologiyasini takomillashtirish	123
Ганчеренок И. И. Технологичность образования как фактор повышения его эффективности	128
Hamidov A. A. Yoshlarning harbiy faoliyatga hissiy va axloqiy tayyorligi xususiyatlari	132
Ibatova N. I. Pedagogika oliy o'quv yurtlari talabalarining badiiy va obrazli tafakkurini rivojlantirish muammosi	135
Ирисбоева Ё. У. Мулокот муаммолари ва уларнинг ечимини топа билиш хусусиятлари	140
Jo'rayev H. O. Ubaydulloyev A. N. Mathcad dasturida algebraik masalalarni yechish	143
Jumayeva Z. A. Fizikani kasbga yo'naltirib o'qitish jarayonida ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalanish metodikasi	146
Қасимова З.Х. Ёшларни ахборот хуружларига нисбатан рационал ёндашув кўникмаларини шакллантиришнинг психологик-педагогик масалалари	149
Каримова М. М. Педагогическое управление созданием комфортной среды в образовательном учреждении	153
Khakimova M. M. Mobile technologies in improving the design of students' independent learning activities	156

Maxmudova R. N. Boshlang'ich sinf texnologiya darslarida tabiiy materiallar bilan ishlash jarayonining afzalliklari	159
Mirzarahmonova Sh. M. Dual ta'lim tizimida pedagog va o'quvchilarning kompetentsiyalari	161
Muhammadedminov A. A. Tenglamalar tarkibida noma'lumning butun va kasr qismi birgalikda qatnashgan holatlar	164
Fayzullayev M. M. O'smir yoshdagi o'quvchilarning psixologik savodxonligini rivojlantirish	167
Murodov K. N. Development of a methodology for controlling the technical and speed-power training of rowers using intelligent sensor systems	171
Narzиеva D. B. Maktab o'quvchilarini iqtisodiy tarbiyalash pedagogik ijtimoiy muammo sifatida	175
Nasimov U. O. O'quvchilarni sport musobaqalariga tayyorlash jarayonida jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasi	178
Нумонова Д. У., Назарова М. А., Хамдамова З. Х. К вопросу профессионального становления учащейся молодежи	181
Norbo'taev F. M. O'quvchi-yoshlarni ijtimoiy-madaniy kompetensiyalarini rivojlantirish ta'lim texnologiyalardan foydalanish	188
Omonboyeva M. I. Chet tillarini o'qitish jarayonida o'yinlardan foydalanishning afzalliklari va mezonlari	192
Ramazanov F. X. Talabalarda kasbga e'tiqodni rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	195
Sabirov S. J. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida modelashtirish ko'nikmalarini shakllantirish vositalari.	199
Саипназаров Ш. А. Геометрик тенгсизликлар ва экстремумга оид геометрик масалаларни ечиш методлари	202
Сатторова Х. Ж. Boshlang'ich ta'limda ona tili va o'qish savodxonligi darslarida axborot va ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalanish	211
Собирова Ш. У. Практическая реализация проектно-конструктивный деятельности студентов в ходе графической подготовке	214
Shaynazarov R. M., Israilova D. A. Talabalarga mutaxassislik fanlarini o'qitishda 3D grafik vizuallashtirish va elektron o'quv nashrlarini ishlab chiqish tamoyillari	216
Shermukhamedova N. A. Tasks forming communicative competences	220
Shomurotov B. H. Ekologik farsayt loyihalar tahlili va amalga oshirish metodikasi	225
Shukurov A. R. Kompyuter grafik dasturlaridan chizmachilik darslarida foydalanishning didaktik imkoniyatlari	229
Шойимова Ш. С. Сущность социально-психологической концепции «Я – врач-педагог»	233
Urazbaeva D. R. O'quvchilarda chet tilini o'rgatishda innovatsion metodlar	236
Rustamova M. M. Kimyo o'qituvchilari amaliyotiga tatbiq etilayotgan o'qitishning innovatsion texnologiyalari	239
Yuldasheva S. Tasniflash usullaridan foydalangan holda talabalarining o'quv natijalarini bashorat qilish	243
Мухтаров Э. К. Гармонический осциллятор в квантовой механике	247
Таирова М. Т. Здоровьесберегающие технологии физических упражнений для оздоровления населения	250
Умаров А. А. Информационная компетентность будущего педагога: сущность и структурные компоненты	253
Xamrayev N. Z. Axborot texnologiyalari fanini o'qitishda virtual ta'lim texnologiyalarini joriy etishga oid adabiyotlar tahlili va metodlari	258
Xashimova M. K., Yusupova X. I. Globallashuv sharoitida axloqiy tarbiya	261

Xudoyberdiyev B. R. Jismoniy-aqliy rivojlanishning mohiyati va o'ziga xos xususiyatlari	266
Юнусова Д. С. Средства для организации самостоятельных занятий	270
Quliyeva Sh. H. "Texnologik ta'lim" yo'nalishida kompetensiyaviy yondashuvning mazmuni	274
Сохибов А. Р. Ҳозирги давр олий таълим тизимини инновацион бошқаришда хорижий тажрибаларнинг роли	280
19.00.00 – PSIXOLOGIYA FANLARI	
Абдуллаева М. И. Саногенная рефлексивность - как ресурс профессиональной компетентности будущего учителя	285
Акрамова F.A. Модели психологической службы в разрешении проблем семей	290
Атахо'jayeva Sh. A. O'qituvchining ijtimoiy intellektini rivojlantirishning psixologiyistik xususiyatlari	295
Djalolova M. A. Maktabgacha yosh davri bolalarning ruhiy salomatligi masalalari	303
Дусмухамедова III. A. Pedagog ijodiy faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari talaba shaxsini rivojlantirish omili sifatida.	306
G'ayibova N. A. Turli sibling maqomidagi o'smirlarning nizoli vaziyatdagi xulq uslubini o'ziga xosligi	310
Haqiqatbekov Z. Sh. Sportchi shaxsi shakllanishida: faoliyat va karera	313
Жураев В. М. Шахсдаги даъвогарлик даражаси ва ўз-ўзини баҳолашнинг ижтимоий психологик томонлари	316
Kosimova S. B. The role of the manipulation mechanism in the socialization of the student's personality	319
Mavlyanova S. Past o'zlashtiruvchi o'quvchilarning toifalari va psixologik xususiyatlari	322
Nasimdjanova M. M. Ijtimoiylashish va inkulturatsiya: ta'rif va tafovutlar	327
Nazarov A. S. Boshqaruv faoliyatida qaror qabul qilish jarayonining gender va ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	330
Rasulova N. T. Talaba shaxsidagi reproduktiv motivlarning diniy-psixologik xususiyatlari	333
Ravshanova X. A. Eshitishda nuqsoni bo'lgan o'spirinlarni ijtimoiy intellektini dinamikasi	337
Раджабова З. М. Шахсда касбий англашни шаклланиши	341
Собирова Д. А. Тиббиёт ходимлари фаолиятида шахслилик хусусиятлари ўртасидаги муносабатларнинг намоён этилиши	346
Saribayeva U. S. Gender tenglik muammolarini ilmiy o'rganish an'analari	350
Муротмусаев К. Б. Психологические аспекты лидерских черт у мальчиков и девочек в разных семейных условиях	354
Umarova Sh. A. Mehribonlik uyi tarbiyalanuvchilari bilan kasbga yo'naltirish ishlarining ijtimoiy-psixologik asoslari modern psixologa	358
Ulug'ova Sh. M. O'zgaruvchan ijtimoiy-psixologik muhitda tadbirkorlar moslashuviga ta'sir ko'rsatuvchi omillar	363
Нурымбетова Э. Ж. Профессионально-важные качества современного психолога	367
Tursunbaev S. B., Mirzaeva S. R. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining maktabga moslashish muammosi	372
Элов З. С. Ўсмир шахсида деликвент ахлоқ – девиант хуқ-атворнинг шакли сифатида	376
Tojiboyev M. N. O'quvchilarning individual ta'lim trayektoriyalarini amalga oshirishning texnologik platformasi	379
IQTISODIYOT	
Ergashev Q. E. Raqamli iqtisodiyot sharoitida bojxona xizmatlarini rivojlantirish	385

TA'LIM VA INNOVATSION TADQIQOTLAR

JAMOATCHILIK KENGASHI A'ZOLARI

- Djurayev Risboy Haydarovich*, pedagogika fanlari doktori, O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi akademigi
Shamsutdinov Rustambek Temirovich, Andijon davlat universiteti professori, O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan madaniyat hodimi, tarix fanlari doktori
Majidov Inom Urushevich, texnika fanlari doktori, professor. O'zbekiston milliy universiteti.
Olimov Qahramon Tanzilovich, pedagogika fanlari doktori, professor. A.I.Gersen nomidagi Rossiya davlat pedagogika universiteti Toshkent filiali
Tadjixodjayev Zokirxo'ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor
Musurmonova Oyniso, pedagogika fanlari doktori, professor
Safarova Rohat G'aybulloyevna, pedagogika fanlari doktori, professor; T.N.Qori-Niyoziy nomidagi O'zbekiston pedagogika fanlari ilmiy tadqiqot instituti.
Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor. O'zbekiston jaxon tillari universiteti

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
XORIJ OLIMLARI

- Artamonova Yekaterina Iosifovna*, pedagogika fanlari doktori, professor. Moskva davlat pedagogika universiteti. Xalqaro pedagogika fanlari akademiyasining prezidenti
Yemelyanova Irina Yevgenyevna, pedagogika fanlari doktori, professor. Janubiy-ural davlat ijtimoiy -pedagogika universiteti. Rossiya
Kuzmenko Galina Anatolevna, pedagogika fanlari doktori, professor. Moskva davlat pedagogika universiteti, Jismoniy tarbiya, sport va salomatlik instituti
Safaraliyev Bozor Safaraliyevich, pedagogika fanlari doktori, professor. Chelyabinsk davlat akademiyasi
Kulishov Vladimir Vasilevich, pedagogika fanlari doktori, professor. Davlat iqtisodiyot va texnologiya universiteti prorektori, Krivoy Rog, Ukraina
Lazarenko Irina Rudolfovna, pedagogika fanlari doktori, professor. Altay davlat pedagogika universiteti rektori, Rossiya
Filippova Oksana Gennadevna, pedagogika fanlari doktori, professor. Janubiy-ural davlat ijtimoiy -pedagogika universiteti. Rossiya
Xristo Kyuchukov, pedagogika fanlari doktori. Umumiy tilshunoslik va psixolingvistika professori. Berlin Erkin universiteti, Turkologiya instituti.
Xalqaro psixolingvistika va Sotsiolingvistika jurnali asoschisi va muharriri, Germaniya
Kumskov Mixail Ivanovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor. M.V. Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti
Maksimenko Sergey Dmitriyevich, akademik, psixologiya fanlari doktori, professor. Ukraina Milliy pedagogika fanlari akademiyasining akademigi
Padalka Oleg Semenovich, pedagogika fanlari doktori, professor. M.P. Dragomanova nomidagi pedagogika milliy universiteti, Ukraina
Hazretali Tursun, tarix fanlari doktori, professor. Xoja Ahmad Yassaviy nomidagi xalqaro qozoq-turk universiteti professori
Mamedova Irada, tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent, Ozarbayjon Milliy akademiyasi Tarix instituti bo'lim boshlig'i
Timur Xo'jaog'li, tilshunos va adabiyotshunos olim. Michigan universiteti professori (AQSh)
Nurettin Hatunoğlu Doç. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü (Turkiya)
Mulldjanov Sayfullo Kuchakovich, tarix fanlari doktori, professor. Tojikiston milliy universiteti
Gushko Sergey Vladimirovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor. Davlat iqtisodiyot va texnologiya universiteti prorektori, Krivoy Rog, Ukraina

O'ZBEKISTON OLIMLARI

TARIX FANLARI

- Inoyatov Sulaymon Inoyatovich*, tarix fanlari doktori, professor. Buxoro davlat universiteti
Rajabov Qahramon Kenjayevich, tarix fanlari doktori, professor. O'zbekiston Fanlar akademiyasi Tarix instituti yetakchi ilmiy xodimi
Rashidov Oybek Rasulovich, tarix fanlari doktori (DSc). Buxoro davlat universiteti

FILOLOGIYA FANLARI

- Madjidova Ra'no Urishevna*, filologiya fanlari doktori, professor. O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti
Sharipova Laylo Frunzeyevna, filologiya fanlari doktori (DSc). Buxoro davlat universiteti
Nigmatova Lolaxon Xamidovna, filologiya fanlari doktori (DSc). Buxoro davlat universiteti
Yusupova Hilola O'ktamovna, filologiya fanlari nomzodi, dotsent. Buxoro muhandislik-texnologiya instituti
Ro'ziyeva Mohichehra Yoqubovna, filologiya fanlari bo'yicha falsafa do'ntori (PhD), dotsent. Buxoro davlat universiteti

PEDAGOGIKA FANLARI

- Tolipov O'tkir Qarshiyevich*, pedagogika fanlari doktori, professor. Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti.
Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor. Buxoro davlat universiteti
Jo'rayev Husniddin Oltinboyevich, pedagogika fanlari doktori, dotsent. Buxoro davlat universiteti
Tilavova Matlab Muxammadovna, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent. Buxoro davlat universiteti
Sohibov Akram Rustamovich, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent. Qarshi davlat universiteti
Umarov Baxshullo Jo'rayevich, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent. Buxoro davlat universiteti
Hasanova Gulnoz Qosimovna, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent. Buxoro davlat universiteti
Inoyatov Abdullo Shodiyevich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dotsent. Buxoro davlat universiteti

PSIXOLOGIYA FANLARI

- Umarov Baxriddin Mingbayevich*, psixologiya fanlari doktori, professor. Toshkent davlat pedagogika universiteti
Bafayev Muxiddin Muxammadovich, psixologiya fanlari buyicha falsafa doktori (PhD). Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti

IQTISODIYOT FANLARI

- Kurolov Kobuljon Kulmanovich*, iqtisodiyot fanlari doktori, professor. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti huzuridagi pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi direktori
Mamanazarov Abduraxim Bozorovich, iqtisodiyot fanlari fan nomzodi, dotsent. Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti Toshkent filiali

FALSAFA FANLARI

- Namozov Bobir Bahriyevich*, falsafa fanlari doktori (DSc). Buxoro davlat universiteti

SIYOSIY FANLAR

- Jumayev Rustam G'aniyevich*, siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent. Buxoro davlat universiteti

BIOLOGIYA FANLARI

- Artikova Hafiza To'ymurodovna*, biologiya fanlari doktori, dotsent. Buxoro davlat universiteti

ОБРАЗОВАНИЕ И ИННОВАЦИОННЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ**ЧЛЕНЫ ОБЩЕСТВЕННОГО СОВЕТА**

Джусраев Рисбой Хайдарович, доктор педагогических наук, академик АН РУз
Шамсутдинов Рустамбек Темирович, профессор Андиганского государственного университета, заслуженный работник культуры Узбекистана, доктор исторических наук
Мажидов Ином Урушев, доктор технических наук, профессор, Национальный университет Узбекистана им. Мирзо Улугбека
Олимов Кахрамон Танзилевич, доктор педагогических наук, профессор. Ташкентский филиал Российского государственного педагогического университета имени А.И. Герцена
Таджиходжаев Зокирхужа Абдусатторович, доктор технических наук, профессор
Мусурмонова Ойнисо, доктор педагогических наук, профессор
Сафарова Рохат Гайбуллоевна, доктор педагогических наук, профессор, Узбекский научно-исследовательский институт педагогических наук имени Т. Н. Кори-Ниязи
Ибрагимов Холбой Ибрагимович, доктор педагогических наук, профессор, Узбекский государственный университет мировых языков

РЕДАКЦИОННО-ИЗДАТЕЛЬСКИЙ СОВЕТ**ЗАРУБЕЖНЫЕ УЧЕНЫЕ**

Артамонова Екатерина Иосифовна, доктор педагогических наук, профессор, Московского государственного педагогического университета. Президент Международной академии педагогических наук
Емельянова Ирина Евгеньевна, доктор педагогических наук, профессор, Южно-уральский государственный гуманитарно-педагогический университет. Россия
Кузьменко Галина Анатольевна, доктор педагогических наук, профессор. Московский государственный педагогический университет, Институт физической культуры, спорта и здоровья
Сафаралиев Бозор Сафаралиевич, доктор педагогических наук, профессор кафедры социально-культурной деятельности Челябинской государственной академии
Кулишов Владимир Васильевич, доктор педагогических наук, профессор. Государственный университет экономики и технологий, Кривой Рог, Украина
Лазаренко Ирина Рудольфовна, доктор педагогических наук, профессор. Ректор Алтайского государственного педагогического университета, Россия
Филиппова Оксана Геннадьевна, доктор педагогических наук, профессор. Южно-уральский государственный гуманитарно-педагогический университет. Россия
Христо Кючуков, доктор педагогических наук. Профессор общего языкознания и психолингвистики. Свободный университет Берлина, Институт тюркологии. Редактор Международного журнала психолингвистики и социолингвистики, Германия
Кумсков Михаил Иванович, доктор физико-математических наук, профессор Московского государственного университета им. М.В. Ломоносова
Максименко Сергей Дмитриевич, академик, доктор психологических наук, профессор. Академик Национальной академии педагогических наук Украины
Падалка Олег Семенович, доктор педагогических наук, профессор, Национального педагогического университета имени М.П. Драгоманова, Украина
Хазретали Турсун, доктор исторических наук, профессор Международного казахско-турецкого университета имени Ходжи Ахмада Яссави
Мамедова Ирада, PhD по историческим наукам, доцент, заведующий институтом истории Национальной Академии Азербайджана
Тимур Хужагули, лингвист и литературовед. Профессор Мичиганского университета (США)
Nurettin Natioglu, Assoc. доктор, университет Зонгулдак Бюлент Эджевит, факультет искусств и наук, исторический факультет (Турция)
Муллоджанов Сайфулло Кучакович, доктор исторических наук, профессор. Национальный университет Таджикистана
Гушко Сергей Владимирович, доктор экономических наук, профессор, проректор Государственного экономико-технологического университета, Кривой Рог, Украина

УЧЕНЫЕ УЗБЕКИСТАНА**История**

Иноятов Сулаймон Иноятович, доктор исторических наук, профессор. Бухарский государственный университет
Раджабов Кахрамон Кенжаевич, доктор исторических наук, профессор, ведущий научный сотрудник Института истории Академии наук Узбекистана
Ойбек Расулович Рашидов, доктор исторических наук. Бухарский государственный университет

Филология

Маджидова Рано Уришевна, доктор филологических наук, профессор, Узбекский государственный университет мировых языков
Шарипова Лайло Фрунзеевна, доктор филологических наук. Бухарский государственный университет
Нигматова Лолахан Хамидовна, доктор филологических наук. Бухарский государственный университет
Юсупова Хилола Уктамовна, кандидат филологических наук, доцент. Бухарский инженерно-технологический институт
Рузиева Мохичехра Якубовна, доктор философских наук, доцент. Бухарский государственный университет

Педагогика

Толипов Уткир Кариевич, доктор педагогических наук, профессор. Ташкентский государственный педагогический университет имени Низами.
Олимов Ширинбой Шарофович, доктор педагогических наук, профессор. Бухарский государственный университет
Джусраев Хусниддин Олтинбаевич, доктор педагогических наук, доцент. Бухарский государственный университет
Тилавова Матлаб Мухаммадовна, кандидат педагогических наук, доцент. Бухарский государственный университет
Дилова Наргиза Гайбуллаевна, PhD по педагогическим наукам, доцент. Бухарский государственный университет
Сохибов Акрам Рустамович, кандидат педагогических наук, доцент. Каршинский государственный университет
Умаров Бахтиулло Джусраевич, кандидат педагогических наук, доцент. Бухарский государственный университет
Хасанова Гулноз Касимовна, кандидат педагогических наук, доцент. Бухарский государственный университет
Иноятов Абдулло Шодиевич, доктор философских наук (PhD) в области педагогических наук, доцент. Бухарский государственный университет

Психология

Умаров Бахриддин Мингбаевич, доктор психологических наук, профессор. Ташкентский государственный педагогический университет
Бафеев Мухиддин Мухаммадович, PhD по психологическим наукам. Ташкентский государственный педагогический университет имени Низами

Экономика

Куროлов Кобулжон Кулманович, доктор экономических наук, профессор. Директор сетевого центра переподготовки и повышения квалификации педагогов Ташкентского государственного технического университета имени Ислама Каримова
Маманазаров Абдурахим Бозорович, кандидат экономических наук, доцент. Ташкентский филиал Московского государственного университета им. М.В. Ломоносова

Философия

Намозов Бобир Багриевич, доктор философских наук. Бухарский государственный университет

Политика

Джумаев Рустам Ганиевич, доктор философии (PhD) по политическим наукам, доцент. Бухарский государственный университет

Биология

Артикова Хафиза Тоймуродовна, доктор биологических наук, доцент. Бухарский государственный университет

MEHRIBONLIK UYI TARBIYALANUVCHILARI BILAN KASBGA YO'NALTIRISH ISHLARINING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK ASOSLARI

Umarova Shoxida Abdusalomovna
Chirchiq davlat pedagogika universiteti,
Pedagogika va psixologiya mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada mehribonlik uylari tarbiyalanuvchilarini real ijtimoiy muhitga jalb qilish va ijtimoiy kasb tanlashga, mehnat faoliyatiga tayyorlash, ularning keyingi shaxsiy shakllanishiga va ijtimoiy sharoitlarga moslashishiga ta'sir ko'rsatadigan bir qator psixologik xususiyatlar batafsil yoritilgan.

Kalit so'zlar: mehribonlik uyi tarbiyalanuvchilari, kasbga yo'naltirish, stressga chidamlilik, motivatsiya, qat'iyatsizlik, ratsionallik, optimistik munosabat.

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРОФОРИЕНТАЦИОННОЙ РАБОТЫ С ВОСПИТАННИКАМИ ДЕТСКОГО ДОМА

Умарова Шохид Абдусаломовна
Чирчикский государственный педагогический университет,
Магистр факультета "Педагогики и психологии"

Аннотация. В данной статье подробно рассмотрен ряд психологических особенностей, влияющих на вовлечение воспитанников детских домов в реальную социальную среду и подготовку к выбору социальной профессии, трудовой деятельности, их дальнейшее личностное становление и адаптацию к социальным условиям.

Ключевые слова: воспитанники детского дома, профориентация, стрессоустойчивость, мотивация, нерешительность, рациональность, оптимистичный настрой.

SOCIO-PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS OF CAREER GUIDANCE WORK WITH THE CHILDREN OF THE ORPHANAGE

Umarova Shoxida Abdusalomovna
Chirchik State Pedagogical University,
Master of the Department of Pedagogy and Psychology

Annotation. This article examines in detail a number of psychological features that affect the involvement of children from orphanages in the real social environment and preparation for the choice of a social profession, work, their further personal development and adaptation to social conditions.

Keywords: children of the orphanage, career guidance, stress resistance, motivation, indecision, rationality, optimistic attitude.

Bolalar internat muassasalari, mehribonlik uylari sharoitida etimlarning shakllanishi mehribonlik uyi devorlari bilan chegaralangan "sun'iy" ijtimoiy muhitda amalga oshiriladi. Oddiy oilaviy munosabatlarning yo'qligi bu bolalarni juda muhim tajribadan mahrum qiladi, ular balog'atga yetganda o'zlari va katta qiyinchilik bilan egallashlari kerak.

Ko'pgina bitiruvchilar hayotda muvaffaqiyatli moslasha olmaydilar va moslashish o'quvchilarning hayotida muhim rol o'ynaydi. Ular ish, uy-joy, kasb-hunar ta'limi va hokazolarda katta qiyinchiliklarga duch kelishadi.

Shikastli hayotiy vaziyatlarni boshdan kechirgan etim bolalar ota-onalari va yaqinlari bilan ijobiy hissiy aloqadan mahrum, qo'shimcha ta'lim tanlash imkoniyati cheklangan, ularning keyingi shaxsiy shakllanishiga va ijtimoiy sharoitlarga moslashishiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan bir qator psixologik xususiyatlarga ega.

Yetim bolalarni real ijtimoiy muhitga jalb qilish va ijtimoiy kasb tanlashga, mehnat faoliyatiga tayyorlash mehribonlik uyida kasbga yo'naltirish tizimining eng muhim vazifalaridan biridir.

Bizning davrimizda kasbga yo'naltirish bo'yicha katta tajriba to'plangan, yoshlarni kasbga yo'naltirish tamoyillari, usullari, shakllari va tizimi ishlab chiqilgan. Bunga pedagogik jamoalar va turli muassasalar o'zaro, shuningdek, ommaviy axborot vositalari ta'siri faol yordam beradi.

Maktab o'quvchilarini kelajakdagi kasb tanlashga tayyorlashda kasbiy yo'nalish yetakchi o'rinlardan birini egallaydi va uni adekvat va individuallashtirishga imkon beradi. Bu tizimli bo'lishi kerak, bolaning rivojlanish darajasiga e'tibor qaratish, kasblar dunyosi haqidagi tushunchangizni kengaytirish kerak. Mehribonlik uylari tarbiyalanuvchilari bilan ishlash bolaning kasbiy tanlovi u uchun dolzarb bo'lgan yoshga etgunga qadar ancha oldin boshlanishi kerak va umumiy ta'lim, shaxsiyatning asosiy fazilatlarini va xarakter xususiyatlarini shakllantirish, o'z-o'zini tarbiyalash va rivojlantirish doirasida amalga oshirilishi, bo'lajak mutaxassisni shakllantirishga hissa qo'shadigan umumiy dunyoqarash, bilimlar to'plami kerak [27; 45–67 betlar].

Kasb-hunarga yo'naltirishning vazifalari orasida yetim bolalarning ma'lum bir kasbga bo'lgan qiziqishlari, moyilligi va qobiliyatlarini aniqlash, tanlangan faoliyat bo'yicha bilim va ko'nikmalarni

shakllantirish hamda kasbiy muhim shaxs xususiyatlarini tarbiyalash kiradi. To'g'ri tanlangan kasb yetim bolalarga o'z salohiyatini ro'yobga chiqarish va o'zini namoyon qilish imkonini beradi. Ijtimoiy-pedagogik faoliyatning mazmuni o'quvchilarning kasbiy rejalarini shakllantirishga, ularning ijtimoiy aloqalarini kengaytirishga, kasbiy tayyorgarlik bo'yicha maslahat berishga va kelajakda ish bilan ta'minlashga qaratilgan.

Bolalarni ongli kasb tanlashga tayyorlashga qaratilgan maqsadli faoliyatini tashkil etish bo'yicha kasbga yo'naltirish ishlarining asosiy shakl va usullariga individual topshiriqlar, tanlovlar, insholar, albomlar tayyorlash, havaskorlik to'garaklarida qatnashish kiradi. Bu usullarning barchasi etimlarning kognitiv faolligini faollashtiradi, bilimlarini chuqurlashtiradi, kasbiy qiziqishlarini va mehnatga ijodiy munosabatini rivojlantiradi [5].

Yetim bolalar uchun ijtimoiy muassasalarda kasbga yo'naltirish faoliyatining asosiy turlari e'tiborga olinishi kerak bo'lgan bir qator o'ziga xos jihatlarga ega:

- 1) zarur ko'nikma, malaka va bilimlarni shakllantirishdan iborat bo'lgan pedagogik;
- 2) tibbiy: ruhiy va jismoniy salomatlik diagnostikasi;
- 3) psixologik: diagnostika, aqliy rivojlanishni rag'batlantirish va tuzatish, psixologik maslahat va ma'lumot;

- 4) ijtimoiy: ijtimoiy aloqalarni kengaytirish, ijtimoiy moslashish, ijtimoiy va ekologik yo'nalish.

Bolalar uyining asosiy maqsadlari o'quvchilarni hayotga va kasbiy o'zini o'zi belgilashga tayyorlash, bozor iqtisodiyotida harakat qilish qobiliyatini shakllantirish, shuningdek, yangi bilimlarni o'rgatish qaratilgandir.

Bu borada tegishli mutaxassislar ishtirokidagi ijtimoiy-psixologik, pedagogik va tibbiy tadbirlar turkumi bo'lgan mehribonlik uyida kasbga yo'naltirishning o'zni keskin ortib bormoqda.

Psixolog va pedagoglarning maqsadli mehnati ijobiy samaralar berib, bitiruvchilarning ta'lim muassasalariga o'qishga qabul qilinishi va kelgusida muvaffaqiyatli ta'lim olishiga xizmat qilmoqda. Mehribonlik uyi har yili kasbga yo'naltirish natijalari va bitiruvchilarning monitoringini olib boradi.

Mehribonlik uyida tarbiyalanuvchilarda kasblar olami haqida tasavvurlar shakllanadi va ular kasbiy sohani yanada mazmunli tahlil qiladilar va o'zlarini ishonchli his qiladilar. Aynan shu mehribonlik uyida kasbga yo'naltirish, kasbiy o'z-o'zini anglashni rivojlantirish uchun psixologik asos yaratish. Mehribonlik uyi Bandlikka ko'maklashish markazi bilan yaqin aloqada bo'lishlari lozim.

Mehribonlik uyi psixologi bilan bandlikka ko'maklashish markazi mutaxassislari tomonidan tashkil etilgan uchrashuvlar, mashg'ulotlar o'quvchilarni mehnat bozori to'g'risida xabardor qilishga, bolalarning har qanday kasbga bo'lgan qiziqishini aniqlashga qaratilgan.

Mutaxassislar, o'qituvchilar, psixologlar, tarbiyachilarning ijodiy tashabbusi Mehribonlik uyi tarbiyalanuvchilarini kasbga yo'naltirish tizimi sifatini yaxshilashga yordam beradi, chunki bu omil tufayli ishning yangi shakl va usullari qo'llaniladi. Kasbga yo'naltirishning samaradorligi ko'p jihatdan psixodiagnostika va yaxshi tashkil etilgan kasbiy tarbiyaviy ish bilan belgilanadi. Bu, birinchi navbatda, turli kasblarning xususiyatlari, zamonaviy texnika va ishlab chiqarish texnologiyalari haqida suhbatlar, hikoyalar, ma'ruzalar o'tkazish bo'lib, ular davomida o'quvchilarning qiziqishlari va moyilliklarining namoyon bo'lishini kuzatish mumkin. Ayni paytda, turli ishtiroki orqali yetim bolalarni tarbiyalash muassasalari, masalan, jamoat tashkilotlari, xususiy jamg'armalar, yoshlar tashkilotlari bilan kasbga yo'naltirish ishlarini tashkil etish imkoniyatlari kengaymoqda.

Bolalar uyida kasbga yo'naltirish tizimi bolalar muassasalari tarbiyalanuvchilarining dunyoqarashini kengaytirishga, ularning turli kasblarning mohiyati, turli kasblar vakillariga qo'yiladigan talablar va kasb-hunarni shakllantirish usullari to'g'risida xabardorligini oshirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Shuningdek o'quvchilarning qobiliyatlarini tanlagan kasbiga muvofiq rivojlantirish lozim.

Mehribonlik uyida kasbga yo'naltirish ishlari quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

- 1) o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish bo'yicha bilim va ko'nikmalarni egallash (turar joyni, hududni va boshqalarni tozalash);

- 2) bir martalik topshiriqlarni bajarish (yopiq o'simliklarni sug'orish, xonalarni tozalashda har tomonlama yordam berish va boshqalar), bunda o'quvchilarda mustaqillik tuyg'usi rivojlanadi va ma'lum mehnat ko'nikmalari mustahkamlanadi;

- 3) turli kasblar, shuningdek, Vatan himoyachilari kuni, tibbiyot xodimlari kuni, o'qituvchilar kuni va boshqalarga bag'ishlangan bayramlar haqida kasbga yo'naltirish darslarini o'tkazish;

- 4) ishlab chiqarish mazmuni bilan tanishish uchun korxonalarga, oliy o'quv yurtlari, texnikumlar, kasb-maktablariga ekskursiyalar tashkil etish;

- 5) to'garak ishini tashkil etish.

Ayni paytda Mehribonlik uyi negizida etim va ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalar uchun ijtimoiy va mehnatga moslashish hamda kasbga yo'naltirish markazi ochilgan. Markaz tuzilmasi ishlab chiqilgan bo'lib, uning tarkibiga 3 ta bo'lim: dala dehqonchiligi, o'simlikchilik, mexanizatsiya bo'limi va avtobiznes kiradi. Yozda o'quvchilar o'qituvchilar bilan birgalikda shaxsiy uchastkada ishlashadi, kuzda ular mos ravishda hosilni yig'ib olishadi. Qish mavsumida qo'shimcha ta'lim o'qituvchilari ilgari ishlab chiqilgan dasturlar bo'yicha to'garak mashg'ulotlari bilan shug'ullanadilar: o'simliklarning fitodizayni, badiiy hunarmandchilik, yosh tikuvchilar ustaxonasi, avtomobilsozlik.

Mehribonlik uyi tarbiyalanuvchilari bilan olib borilayotgan kasbga yo'naltirish ishlari tizimining

real holati va muammolarini aniqlash maqsadida pedagogika-psixologiya yo'nalishi o'quvchilar tomonidan 2011-2013-yillarda anketa so'rovi usulida sotsiologik tadqiqot o'tkazildi. Tadqiqotga 10 kishidan iborat 9-sinfning barcha bitiruvchilari jalb qilindi. Ushbu monitoring quyidagi xulosalarga olib keldi.

O'quvchilarning kasbiy xohish-istaklarini diagnostika qilishdan ko'rinib turibdiki, "amaliy" kasblar guruhida kasbiy qiziqishlar doirasi keng. Operator va haydovchi mehnat turlariga yo'naltirilgan qiziqishlar ham eng aniq ifodalangan. "Kelajak kasbingizni tanladingiz, deyish mumkinmi?" degan savolga haydovchi, oshpaz, o'qituvchi, tikuvchi, texnolog, shifokor kabi kasblarni ko'rsatgan holda 6 kishi (60%) ijobiy javob berdi. Ushbu kasblarni tanlash sabablari orasida: "Men buni o'z kasbim deb bilaman", "juda istiqbolli kasb", "do'stlar ushbu kasbni tanlashni maslahat berishadi". Shunday qilib, respondentlarning aksariyati kelajakdagi kasbini tanlashga ongli ravishda yondashgan.

Mehribonlik uyi tarbiyalanuvchilarining kasbiy yo'nalishi va o'quv jarayoni o'rtaidagi yaqin bog'liqlik respondentlarning maktab ularga zarur bilim va ko'nikmalarni (70%) berganligi haqidagi fikrlaridan dalolat beradi.

Fizika, matematika, rus tili va adabiyoti, kimyo, biologiya, jismoniy tarbiya va chizmachilik maktab o'quvchilarining e'tibori yuqori bo'lgan fanlar qatoriga kiritildi. Respondentlar ushbu fanlar kelajakdagi kasb va ta'lim muassasalariga qabul qilish uchun zarur ekanligini ta'kidladilar. Respondentlarning ko'pchiligi (2011 yilda 60%, 2013 yilda 80%) o'rganish zarurligini anglashini ta'kidladi.

Ushbu ma'lumotlar o'quvchilarning o'z hayot rejalari haqidagi fikrlari bilan mos keladi: respondentlarning 60% ular qat'iy belgilangan hayot rejalari borligini, 30% - ular yo'qdan ko'ra aniqroq ekanligini ta'kidladilar. Salomatlik, qiziqarli mehnat, mustahkam oila, sevgi, martaba, erkinlik asosiy hayotiy qadriyatlar sifatida ta'kidlangan.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, muammolarni ham aniqlash mumkin. Shunday qilib, o'zlari tanlagan kasbga ega bo'lish imkoniyatlarini baholaganda, maktab o'quvchilari uning xususiyatlari haqida yomon tasavvurga ega ekanliklarini ta'kidladilar (40%). Respondentlar ham maktabdagi bilim darajasini ancha past (60%) deb baholadilar.

Ushbu toifadagi bolalarni o'qitishda duch keladigan qiyinchiliklarga qaramay, umuman olganda, kasbga yo'naltirish diagnostikasi natijalari o'quvchilarning qiziqishlarini ifodalashning yaxshi darajasini va mosligini ko'rsatadi.

Ehtimol, bu mehribonlik uyidagi bolalarning ishchi mutaxassisliklarga erta kasbiy yo'naltirilganligi bilan bog'liq.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, mehribonlik uyi tarbiyalanuvchilari bilan kasbga yo'naltirish ishini rivojlantirishning quyidagi muammolari va istiqbollari aniqlanishi mumkin:

- o'quvchilarning stressga chidamliligi pastligi bilan bog'liq psixologik yordamning dolzarbligi;
- yangi sharoitlarga moslasha olmaydigan bitiruvchilar sonini kamaytirish maqsadida internatdan keyingi davrda bitiruvchilarni psixologik, pedagogik va huquqiy qo'llab-quvvatlash zarurati;
- turli tashkilotlar, muassasalar, oliy o'quv yurtlariga kasbga yo'naltirish bo'yicha ekskursiyalar doirasini kengaytirish;
- pedagogik jamoada o'quvchilarning kasbiy o'zini o'zi belgilashiga kompleks, integral yondashuv muhimligini tushunishni shakllantirish;
- mehnat motivatsiyasini oshirishga, bolaning shaxsiy salohiyatini ochib berishga yordam beradigan eng samarali usul va usullarni qo'llash;
- o'quvchilarning yoshi va individual xususiyatlarini hisobga oladigan tabaqalashtirilgan yondashuv asosida individual ishlarni kuchaytirish.

Kasbga yo'naltirish sifatini oshirish uchun korxona va tashkilotlarning kasb-hunar ta'limi muassasalari bilan hamkorligini tiklash zarur. U xo'jalik shartnomalari asosida qurilishi yoki homiylik xarakterida bo'lishi kerak, bizningcha, etim bolalarni kasbga yo'naltirish uchun zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarga mos keladigan yangi qonunchilik bazasi zarur.

Kasbga yo'naltirish tizimi samarali shakllar va bolalar bilan o'zaro munosabatlarni o'z ichiga olishi kerak: treninglar, biznes o'yinlari, videolarni tomosha qilish, viktorinalar, ishchi mutaxassisliklarning nufuzini oshirish, martaba qurish va maqsadlarga erishish imkoniyatlarini o'rganish. Qoidaga ko'ra, mehribonlik uylari tarbiyalanuvchilari ishchi mutaxassisliklarga yo'naltirilgan. Ularning ko'pchiligi uchun bu qisqa muddatga o'z ishining natijasini ko'rish va pul topish imkonini beradigan kasbni egallash imkoniyatidir. O'smirlar bilishlari kerakki, maktab amaliy baza olish uchun yaxshi boshlanishdir va kelajakda universitetda o'qish mavjud bilim va ko'nikmalarni kengaytirishga yordam beradi.

Hozirgi sharoitda jamiyat va davlatning sa'y-harakatlari birlashtirilsa va kasbga yo'naltirishning ishlab chiqilgan tamoyillari asosida ularning birgalikdagi faoliyati modeli yaratilsa, kasbga yo'naltirish ishining samaradorligi yanada yuqori bo'ladi.

**Mehribonlik uyi va umumiy o'rta maktab o'quvchilarining kasbiy
ustanovkalari o'rtasidagi munosabatlar tahlili**

Ta'lim muassasasi bo'yicha guruhlar		Qat'iysizlik	Ratsionallik	Optimistik munosabat	Oz ustida ishlash	Boshqalarga bog'liqlik
Mehribonlik uyi o'quvchilari	X	14,09	27,42	30,09	26,15	28,21
	δ	6,51	4,79	4,26	6,47	4,52
Umumiy o'rta maktab o'quvchilari	X	15,16	24,7	29,93	25,51	21,67
	δ.	6,22	4,47	4,7	4,98	4,45
t		-0.843	-0.316	0.188	0,533	0,616

*p<0,05; **p<0,01

Metodikada kasbiy ustanovalarga taalluqli bo'lgan beshta omil, ya'ni kasb yo'nalishidagi qat'iysizlik, kasb tanlashda ratsionallik teranlik, bo'lajak kasbning istiqboliga nisbatan optimistik munosabat, kasb tanlashda o'z imkoniyatlarini yuqori baholash va kasb tanlashning boshqalarga bog'liqligini aniqlovchi ustanovalarni mujassamlashtirilgan.

Har bir omil o'quvchilardagi kasbiy shakllanishdagi ichki tayyorgarlikning ma'lum jihatlari ifodalaydi.

Natijalar turli ta'lim muassasalaridagi o'quvchilarning kasbga yo'nalganlik turlicha qarashlarga egaligi bilan farqlanadi.

Mazkur metodikada 70 nafar o'quvchi ishtirok etib, ularning natijalari statistik talablar bo'yicha qayta ishlandi.

"Qat'iysizlik" ustanovalasi bo'yicha olingan natijalar o'quvchilarning kasbiy kamolot uchun aniq rejaga, mezonga, tasavvurlarga ega emasligi, o'ziga ishonmaslik, qaror qabul qilolmaslik va shaxs sifatida xatti-harakatlarini muvofiqlashtira olmasligini ifodalaydi.

O'quvchilarning qat'iysizlik bo'yicha natijalari nisbatan bir-biriga teng ekanligini, ya'ni "Mehribonlik uyi o'quvchilari" ko'rsatkichlari 14,09, "Umumiy o'rta maktab o'quvchilari" ko'rsatkichlari 15,16, natijalarni namoyon qilganlar. Bu natijalarni metodikaning yakuniy stenlariga asosanib, ballaydigan bo'lsak, 6-7 stenlar orasidagi qiymatlar bir-biriga mos ekanligi aniqlandi.

Bu esa mehribonlik uyi va umumiy o'rta maktab o'quvchilarining kasb tanlashdagi "qat'iysizligini" o'rtachadan yuqori hamda yuqori ko'rsatkichning quyi chegarasiga xos bo'lgan natijalarni berganligini anglatadi. Natijalar o'quvchilarning kasbiy ta'lim jarayoniga ishonch bilan kirisha olmasligi, kasblar to'g'risida aniq tasavvurlarga ega emasligi, faoliyat mezonlarining anglashilmaganligi, jur'atsizlik va kelajakni belgilashda aniqlik yetmasligini ko'rsatmoqda. Ulardagi "qat'iysizlik" ustanovalasi kasblarga doir bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish hamda kasbiy-shaxsiy sifatlarni tarkib toptirishiga ham o'z ta'sirini o'tkazmasdan qolmaydi.

Tekshiriluvchilar "Ratsionallik" ustanovalasi bo'yicha natijalarda ham o'rtachadan yuqori va yuqorining past ko'rsatkichlarini namoyon etdilar. Ularga 27,42 (Mehribonlik uyi o'quvchilari), 27,72 (Umumiy o'rta maktab o'quvchilari) chegarasidagi miqdoriy ko'rsatkichlar xos ekan. Bu natijalar ham oldingi ustanovala singari stenlar bo'yicha bir xil oraligni ifodaladi. Bunday miqdoriy ko'rsatkichlar mehribonlik uyi va umumiy o'rta maktab o'quvchilari orasida kasbiy faoliyatni anglagan holda rejani mustaqil belgilovchilar bilan bir qotorda egallaydigan sohasini anglamagan, his-tuyg'usiga tayanib ish tutgan, atrofdagilar ta'siriga va tavakkal qilib kasb tanlashga moyil o'quvchilar ham mavjud degan xulosani bermoqda. Kundalik kuzatishlar ham tadqiqot natijalarini tasdiqlaydi.

Mehribonlik uyi va umumiy o'rta maktab o'quvchilarining "Optimistik munosabat" ustanovalari bo'yicha baholari anchagina o'ziga xosligi bilan xarakterlanadi. "Optimistik munosabat" ustanovalari kasbiy kelajakni tasavvur qilish, yutuqlarga ishonch bilan qarash va ulardan quvonish, faoliyatda uchraydigan to'siqlarni o'z-o'zidan bartaraf bo'lishiga umid qilishlarini xarakterlaydi va mazkur sifatlarni o'spirinlikning o'ziga xos psixologik xususiyatlari sifatida baholash mumkin. Chunki o'quvchilar barcha mutaxassisliklar bo'yicha oldingi ikki ustanovalaga qaraganda ancha yuqori ko'rsatkichlarni qayd etdilar: 30,09 (Mehribonlik uyi o'quvchilari), 29,93 (Umumiy o'rta maktab o'quvchilari). Psixologik nuqtai nazardan o'quvchilarda "optimistik" munosabat va dunyoqarashning bo'lishi shaxsning individual xususiyatlari hamda shaxsiy fazilati jihatidan ijobiy baholasa bo'ladi.

Ammo o'smir va o'pirinlarda psixik quvvat doimo ham kasbni egallash hamda hayotiy muammolar oldida o'zini oqlashi mumkinmi, degan savolga javob topishga to'g'ri keladi. Aslida mehribonlik uyi va umumiy o'rta maktab o'quvchilaridagi optimistik munosabatni ularni kasbiy hamda shaxsiy sifatida kamol toptirish jarayonida kasbiy qobiliyat, bilim, ko'nikma va malakalar bilan uyg'unlashtirish hamda

motivatsiyalashtirish lozim bo'ladi. Ularning kasbiy ideallarini reallikka, kundalik turmush tarziga muvofiqlashtirishga to'g'ri keladi. Mehribonlik uyi va umumiy o'rta maktab o'quvchilarining kasbga yo'naltirishda va kasbni egallashda faqat optimistik munosabatlarni yoki kasbiy ideallarni o'zi yetarli emasligini va kasbiy moslik hamda kamolot uchun sabr-toqat bilan o'qish, tinimsiz izlanish, uzluksiz va mukammal bilim egallashi, doimo shijoatli bo'lishlikni anglashlari muhimdir.

"Kasb tanlashda o'z imkoniyatlarini yuqori baholash" ustanovkalari mohiyatan shaxsni kasblar olamiga o'z kuchiga ortiqcha ishonch, hissiy taassurotlar ostida har xil sharoitlarga qaramasdan qadam tashlashlik, imkoniyatlariga yuqori baho berib yuborishni izohlar ekan, ushbu mazmundagi faoliyat ko'rsatkichlarini doimo ham ijobiy deb bo'lmaydi. Tadqiqotimiz respondentlari o'zini yuqori baholashda ham o'zlarini ancha ko'tarinki kayfiyatda tutganliklarini guvohi bo'lamiz. Ular ushbu ustanovka ko'rsatkichlari bo'yicha ham an'anaviy holatni takrorlaganlar. Ulardagi 26,15 (Mehribonlik uyi o'quvchilari), 25,51 (Umumiy o'rta maktab o'quvchilari) chegarasidagi ko'rsatkichlar stenlari bo'yicha yuqori qiymatni ko'rsatayapti. Bu holat o'quvchilarda refleksiyaning ham yetarlicha rivoj topganligini, o'quvchilarning o'zini - o'zi yoqtirish va ijtimoiy hamkorlik tuyg'usini kamol toptirishga zarurati borligini ko'rsatib turibdi.

Mehribonlik uyi va umumiy o'rta maktab o'quvchilari kasbiy ustanovkalarini o'zaro munosabatlarini ham o'rgandik. Bunda kasbiy ustanovkalar orasidagi korrelyatsion munosabatlarda faqat ishonchlilikka ega bo'lgan va manfiy mazmundagi koeffitsientlar yetakchilik qildi.

Mehribonlik uyi tarbiyalanuvchilarining kasb tanlash va kasbiy shakllanishdagi tasavvurlari atrofdagilarning ta'sirida va mustaqil qaror qabul qilish layoqatiga ega emasligi tufayli yuz bermoqda. Natijada kasbiy shakllanish yo'nalishi bilan kasbiy maqsad o'rtasida moslik yo'qolgan. Tadqiqotda mehribonlik uyi tarbiyalanuvchilari uchun ideal hisoblangan kasb uning ta'lim olish jarayonida ham o'z ta'sir kuchini, jozibadorligini yo'qotmasligi kuzatildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXAT

1. Bayborodova L. V., Serebrennikov L. N., Kirichenko Ye. B. Trudovoe vospitanie detey-sirot i detey, ostavshixsya bez popecheniya roditeley: ucheb.-metod. Posobie / pod red. L. V. Bayborodovoy, M. I. Rojkova. — Kaliningrad: Izd-vo RGU im.I. Kanta, 2009. — 284 s.

2. Plyasov N. F., Plyasova G. I., Semya G. V. Программы подготовки детейсирот i detey, ostavshixsya bez popecheniya roditeley, k samostoyatelnoy semeynoy jizni: nauch.-metod. posobie. — M., 2013. — S. 45–67.

3. Мирзаева С.Р, Ражабова З.М., Ўспириннинг хусусиятлари ва касб танлашнинг психологик омиллари. ЎҚИТУВЧИ илмий, услубий, методик ва бадий журнал. 5 июнь № 1 сон, 16 жилд. 2021. <http://www.academiascience.org/>

4. Mirzaeva S.R, Rajabova Z.M., Psychological factors of adolescence and teacher. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal <https://saarj.com> Vol. 11, Issue 5, May 2021– Б. 834-842.

5. Abdusalomova, U. S. (2023). FUNDAMENTALS OF VOCATIONAL GUIDANCE FOR CHILDREN IN ORPHANAGES. World Bulletin of Management and Law, 21, 89-90.

6. Absalamovna, U. S., & Rustamovna, M. S. (2022). MEHRIBONLIK UYI TARBIYALANUVCHILARIDA KASBGA YO'NALTIRISHNING PSIXOLOGIK ASOSLARI. IJTIMOYIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI, 1-5.

7. Nurmamatov, S., & Davronov, A. (2022). PRACTICAL SIGNIFICANCE OF PROFILING METHODS IN PEDAGOGICAL PSYCHODIAGNOSTICS. Science and innovation, 1(B8), 1224-1227.

8. Sh, A., & Davronov, A. (2022). SHAXSLARARO MUNOSABATDA PROFAYLINGNING VERBAL VA NOVERBAL MULOQOTDA QO'LLANILISHI. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 2(3), 147-154.

Журнал Оммавий ахборот воситаси давлат рўйхатидан 2020 йил 6 октябрда ўтган.

Журнал ҳар ойда бир марта ўзбек, рус ва инглиз тилларида нашр этилади.

Журналнинг ҳажми 60x84, 1/8, А-4;

«Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar» халқаро илмий-методик журнали 2020 йил октябрдан нашр этилмоқда.

Педагогика, психология, филология ва тилшунослик, математика, физика ва механика, техника фанлари, табиатшунослик, тарих ва фалсафа, туризм ва иқтисодиёт, ахборот коммуникацион технологиялари, география соҳалардаги илмий ва илмий-услубий материалларни ўз ичига олади. Нашр қилинган материаллар муаллифлари Ўзбекистон Республикаси ҳамда яқин ва узоқ хорижнинг етакчи олимлари, тадқиқотчи-изланувчилари.

Журналнинг калит сўзлари:

Олий педагогик таълим назарияси ва амалиёти; умумий ва махсус педагогика ва психология, педагогика ва инновация, интеграция, Ўзбекистон, Россия ва хорижий мамлакатларнинг таълим тизими; таълим жараёни; кўп маданиятли ва минтақавий таълим; III Ренессанс, XXI асрдаги таълим; таълим ва тарбия соҳасидаги миллий ва қадрият устуворликлари; таълим сифатини мониторинг қилиш; узлуксиз педагогик таълим тизими; таълим дастурлари; умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-хунар таълимининг давлат таълим стандартлари; ўқитувчиларни тайёрлаш тизимидаги таълим технологиялари.

Гувоҳнома рақами № 8882
Бош муҳаррир: Б.Б.МАЪМУРОВ

Босишга рухсат этилди 20.12.2023. Буюртма №6347.
«Бухоро вилоят босмахонаси» МЧЖда чоп этилди.

ISSN 2181-1717 (E)

ISSN 2181-1709 (P)

